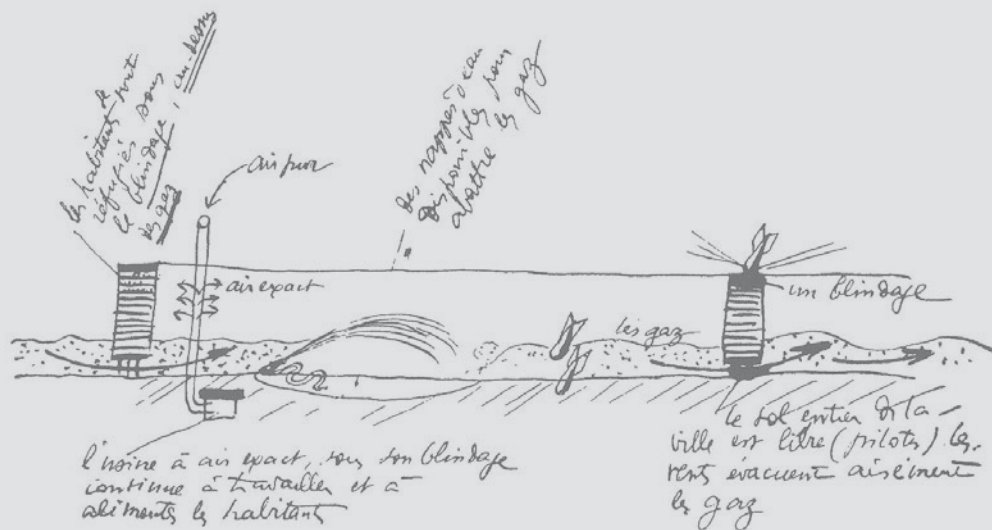

Sarajevo

Hiverns de jocs i de guerra

La neu: testimoni d'història, dolor i esperança

Per Inés Aquilué Junyent i Estanislau Roca Blanch

L'hivern del 1984 Sarajevo esperava la neu. La seva gent anhelava un hivern blanc que no acabava d'arribar. Era un any especial, el dels XIV Jocs Olímpics d'Hivern, i calia que totes les instal·lacions s'omplissin de neu i gel. Finalment, la neu va arribar dos dies després de la inauguració i va caure amb tanta intensitat que es va haver de decretar l'estat d'emergència. Tothom frisava amb la ciutat emblanquinada! Vuit anys més tard, a Barce-

lona s'hi celebraven els XXV Jocs Olímpics, mentre Sarajevo patia l'esgarrifós setge de la guerra de Bòsnia (1992-1995). La contemporaneïtat dels esdeveniments va fer que solidàriament Barcelona nomenés Sarajevo el districte 11 de la ciutat. Aquella no era la primera guerra que assetjava la ciutat, on les traces de la història són tan paleses que la lectura del temps en l'espai esdevé simptomàtica.

Cementiri de Kovači a Sarajevo. Font: Berta Risueño.

Sarajevo s'estén de llevant a ponent a l'estreta vall del riu Miljacka, abrigada per les muntanyes que marquen l'*skyline* d'un feréstec paisatge. A l'extrem oriental s'emplaça el primer assentament, fundat el 1462 per l'imperi Otomà. La *kasaba* —vila— es componia d'un nucli central anomenat Baščaršija —mercat principal— i un sistema de barris residencials coneguts com a *mahala*. Actualment, Baščaršija manté el teixit tradicional, una teranyina de carrers i edificacions de planta baixa i planta primera amb porxos amb grans finestrals en què els comerços plens d'objectes espurnejants iicolorits desborden els límits entre l'espai públic i privat. Des d'aquest barri, els dies de ramadà alguns musulmans pugen fins a la Žuta Tabija —fortalesa groga—, on es contempla la ciutat marcada pel joc de modulacions i accents que dibuixen els minarets de les mesquites, les torres de la sinagoga i els campanars de les esglésies ortodoxes i catòli-

ques, i esperen que es pongui el sol per escoltar el cant del muetzi que precedeix el moment de menjar i beure. Des de la Žuta Tabija també es veuen les cases otomanes de les *mahala*, que es construïen a l'entorn d'un pati tancat sense quasi vistes a l'exterior i l'interior de les quals era curiosament guarnit amb motlures de fusta i tapissos de figures geomètriques. La casa Svrzo n'és un bon exemple. Un mur blanc perimetral engola dos patis i quatre edificacions que, per tal d'evitar l'aglomeració de neu a l'hivern, es coronen amb una coberta a quatre aigües, pròpia de les edificacions residencials bosnianes.

Durant l'època en què Bòsnia i Hercegovina va estar sota el control de l'imperi Austrohongarès (1878-1908), la ciutat va continuar la seva expansió cap a occident, tot seguint el curs del riu Miljacka. Es va planificar el primer eixample, conegut com

«Creuar espais oberts era un joc de vida o mort en el qual cada passa podia ser la darrera.»

a Centar, emulant l'ideal vienès de la Ringstrasse i van aparèixer les primeres illes tancades amb patis que a l'hivern també s'omplien de neu. Es van executar importants obres d'urbanització, com la canalització del riu, la instal·lació del primer tramvia i la pavimentació del pont Llatí, el més antic de la ciutat. En aquest emblemàtic pont, el 1914 el serbobosnià Gavrilo Princip va assassinar l'arxiduc Franz Ferdinand, fet amb què va iniciar-se la Primera Guerra Mundial i la fi del control austro-hongarès en territori bosnià.

Sarajevo també va viure episodis convulsos durant la Segona Guerra Mundial. Ocupada per les tropes feixistes dels ústaixes des de l'abril del 1941, va ser heroicament alliberada pels partisans del general Tito el 6 d'abril de 1945, motiu pel qual una de les principals avingudes conserva el seu nom. Durant la República Federal Socialista de Iugoslàvia, la ciutat va quadruplicar la seva superfície cap a ponent per la ràpida industrialització socialista, que promovia un cert reequilibri territorial en una zona tradicionalment rural. Es va redefinir el centre de poder a Marijn Dvor amb l'aparició d'edificis emblemàtics com el Parlament de Bòsnia i Hercegovina, les torres UNI i l'hotel Holiday Inn, incendiats, bombardejats i parcialment ensulsiats als anys noranta. El primer barri residencial construït durant l'època socialista, Grbavica, es va dissenyar com una ordenació de blocs col·locats en forma d'esvàstica amb un pati central anàleg al de les tipologies residencials anteriors. Amb aquesta forma de creixement es van assolir densitats altes, com les dels enormes edificis brutalistes d'Alpašino Polje, d'entre quinze i dinou plantes. Davant de l'aeroport es van construir els dos barris olímpics de Mojmiilo i Dobrinja, els darrers de l'època socialista i que, per la seva posició estratègica, van ocupar la primera línia de foc durant el setge. Acabada la guerra, l'Ajuntament de Barcelona, en solidaritat amb Sarajevo, va fer possible la reconstrucció de la vila olímpica de Mojmiilo i del pavelló esportiu de Zetra.

L'abril del 1992, després de la celebració del referèndum i la declaració d'independència de la República de Bòsnia i Hercegovina, grups paramilitars principalment serbobosnians van ocupar els turons de Sarajevo, van encerclar la ciutat i van tallar comunicacions i serveis. Era l'inici de quasi quatre anys de lluita per la supervivència entre franc-tiradors i per l'aprovisionament de serveis mínims. Durant aquells anys de guerra, els hiverns van ser gelats i el paisatge es va anar transformant: els arbres de Sarajevo van desaparèixer per donar escalfor i els cementiris van estendre's a les zones reservades per a fer-hi parcs. La principal artèria de comunicació es va batejar popularment com l'avinguda dels Franc-tiradors. Al cap i a la fi, creuar espais oberts era un joc de vida o mort en el qual cada passa podia ser la darrera. Així, la gent de Sarajevo va aprendre a llegir l'espai inversament. Els espais oberts estaven massa exposats per reunir-s'hi, mentre que els espais més íntims eren adequats per a les activitats col·lectives. L'ajuda mútua va permetre crear un sistema autoorganitzat d'escoles, mercats i centres d'atenció mèdica situats en magatzems, caixes d'escala i portals, espais amagats i discrets.

El setge i també la subsegüent autoorganització van acabar amb els acords de Dayton, signats en ple hivern a finals del 1995 i que van delimitar dues noves entitats com a solució transitòria: la Federació de Bòsnia i Hercegovina i la República Srpska. Les dues entitats han perdurat en el temps, encara condicionen artificialment les relacions espacials i socials i dificulten la creació de canals de comunicació compartits. Tanmateix, a l'hivern a Sarajevo encara s'espera la neu: a vegades recorda el dolor fred; d'altres, l'entusiasme juganer, i sempre, l'esforç de sobreviure fins a la propera primavera. I aquesta és l'esperança: la resiliència. ●